

BOGDÁN EMESE
A virrasztás

Miután elrúgta a nyolcvanát, s olyan hangulatban volt, ebéd után maradt még egy kicsit nálam, s megkért, hogy olvassak föl a „Baróti följegyzések”-ből, melyeket rám bízott. Ez volt az a napszak, mikor szükségét érezte, hogy fölidézzé az emlékeit, visszamerüljön a gyerekkora érdekes világába, s egy órácskára engem is magával vigyen oda.

„Leírtad a Varga István bácsi virrasztóját, amit a múltkor meséltem?” – kérdezte apám egyik délutáni beszélgetésünkkor, amikor újra előjöttek az emlékei. „Leírtam.” „Úgy, ahogy mondtam, hogy az is érződjön ki belőle, hogy Baróton a nagyanyám idejében ez milyen szokás volt?” „Úgy írtam, ahogy mondtad, hogy cipelt téged is a virrasztókba.” „Akkor olvasd fel, hogy egyet derüljünk rajta.”

– Varga István bácsi halálán volt, s ilyenkor Bede Márka nagyanyámnak, előimádkozói minőségében, az akkori szokáshoz híven, össze kellett szedni a virrasztó asszonyokat, hogy a haldokló lelki üdvösségéért mondják a rózsafüzért a háznál. Én ezektől az imádkozóktól mindig irtóztam, szabódtam is, hogy hagyjon otthon, álmos vagyok, de nagyanyám magával vitt, mintha én lennék a testőre, s nem törődött a késő éjszakába nyúló ásitásaimmal se. Édesanyáméknak, akik a házunk első részében aludtak, hogy a korai felkeléssel ne zavarjanak, meg se mondta, hogy hová hordoz, tetszett, nem tetszett, ott kellett imádkoznak a vénasszonyokkal egy sorban a virrasztóban.

Akkor is így történt, mikor sötétedés után Varga István bácsihoz kellett menni, a felesége hívására. Berta néni szomorú volt, szeme kisírva, nem vette jó néven, hogy Istvánnak mennie kell, pont most, ebben a nagy dologidőben, de ha már ő maga mondta, hogy hal meg, hogy elhagyta az ereje, alig ért el az ágyig, akkor már látta, hogy itt mozdulni kell. Mindent előkészített, hogy a szokásokat betartva segítse az elmenetelét. Hívta az imádkozókat, István bácsit tiszta ágyneműbe fektette, betakarta, keresztet tett a kezébe, és gyertyát gyújtott, mire jöttek az asszonyok.

Nagyanyám úgy vonult be velem a színhelyre, mint egy sámán, mint akinek felhatalmazása van a fentiekől, hogy István bácsit átsegítse a túlvilágra. Az imádkozó asszonyok szépen sorban követték ke-

zükben az imádságos könyvvel, körbeülték az István bácsi ágyát, s kezdődött a ceremónia. Ő mondta előre a rózsafüzér tizedeit, az öregasszonyok meg csukott szemmel, vékony kornyikálással kísérték. István bácsi lassan lélegzett, nem látszott rajta semmi különös, csak mintha pihenni tért volna nyugovóra. Én attól féltem, mi lesz, ha a rózsafüzérek alatt kileheli a lelkét, s az asszonyok nem fogják észrevenni.

A szememet nem tudtam levenni róla. Úgy feküdt, mintha szépen, mélyen aludna, lassan pihegett, de az egyik szeme sarkából mintha engem figyelt volna, s a sűrű bajusza alatt mintha mosolygott volna is. Milyen szép így meghalni, gondoltam gyerekfejjel. Ha valaki elkészül, békésen megadja magát a sorsának, s az is milyen megható, hogy az imádságos asszonyok is ilyen nagy odaadással elkísérik a választóig. Aztán, ahogy nagyanyám magyarázta, ha már elvált a lelke a testétől, még itt lebeg körülöttünk egy ideig, a hathetes miséig, de már akkor a túlsókkal is kapcsolatban van, s arrafelé igyekszik innen, amerre vonzzák az ottaniak.

Sokáig mondták a rózsafüzért monoton hangon, félig énekelve, s olyan hangsúllyal, mintha ők is már a túlvilágról üzennének ide le. István bácsi pedig tűrte szépen, békésen, én meg, ha nem féltem volna, el is alszom nagyanyám oldalának dölve, de féltem, hogy ha a bácsi meghal az imádkozó alatt, a lelke mozgatni kezdi a szobában a függönyöket, mint az otthoni szellemidézéseknél, ha nagyanyám valamit kérdezni akart tőlük.

Az imádkozó jól belenyúlt az éjszakába, de István bácsi kitartott az egyenletes pihegése mellett, s lassan az asszonyoknak is haza kellett menni. Berta néni, aki református volt, s ahogy a ki-be járkálásán észrevettem, unta is az üdvözlégyeket, látván, hogy már fészkelődnek a székeken az asszonyok, csak úgy köznapian, kissé dunnyogósan, ahogy beszélni szokott vele, odaszólt az ágyba, hogy: „Mán halsz-e meg, Izsván?” Mire István bácsi visszasuttogta a bajusza alól, hogy: „Mikor menyek, szólok, Berta.” És az asszonyok mondták tovább kitartóan a rózsafüzért hajnali háromig, de akkor már az álmoságtól bele-révülve a monoton imádkozásba, éreztem, hogy én is az öreggel tartok valamerre.

István bácsi már alig pihegett, nagyanyám szerint szépen át is szenderült a túlvilágra, úgyhogy egy bólintással jelt adott az imádkozás befejezésére, és másik feladatát is teljesítve, a halott állat felkötötte, szemére pedig rátette a két ötvenfillérest, melyet

otthon külön kicsi bársonyzacskóban tartott, az éjjeliszekrényben. Aztán, mint aki jól végezte dolgát, hazarendelte az asszonyokat, s mi is végre hazamehettünk.

A szokás úgy tartotta, hogy másnap a virrasztóknak vissza kell menni a halottas házhoz, segítkezni a lemosásban és az öltöztetésben, behelyezni a testet a koporsóba. A hosszú éjszaka után alig tudtam elaludni, féltem, hogy István bácsi szelleme utánunk jön, és nálunk ismét kezdenek lebegni a függönyök, de nagyanyám olyan biztonságot nyújtott lefekvés előtt, olyan fennkölt, határozott, szertartásos volt, mint aki nagy feladatot hajtott végre, s én szégyelltem volna, ha észreveszi, hogy félek. Úgy aludtam el, hogy István bácsi ott volt a fejemben. Vajon szólt-e Bertának elmenetelekor, ahogy ígérte, fontolgattam magamban a lehetőségeket, elalvás előtt.

Másnap reggel későn keltünk, s nagyanyám nem költögette jó szokása szerint hajnali ötkor fennhangon a menyét, hogy: „Frída fiam, a koldus a hetedik faluban jár!” Tíz órára kászálódtunk ki az ágyból, mikor már édesanyámék az üzletben tevékenykedtek. Nagyanyám is álmos volt, az éjszakai virrasztás nyomait viselte kis párnákban a szeme alatt. Odatette a Franck kávéfőni, elővette a tejet s a mézet, aztán megterített. Tejeskávé ittunk mézes-vajas kenyérrel, ez volt a reggelink. „Te most itthon maradsz – mondta határozottan, mintha mindenáron menni akartam volna vele a halottöltöztetésre is. – Nekem mennem kell, mert kötelességem” – magyarázta hősiesen, mielőtt kilépett az ajtón. „Szépen bemész az üzletbe, s ott megvársz, míg hazajövök” – mondta visszanézve rám, aztán ahogy szokta, mint egy csatára induló hadvezér, nagy lendülettel kinyitotta az ajtót, s egy határozott lépéssel, de mintha egy kicsit repülne is, kilépett rajta.

Én csak a kétségbeesett sikoltását s a nagy huppánást hallottam utána, mikor összeesett az ágyások előtt. Az udvaron István bácsi állt előtte nagy ártatlan arckifejezéssel, s a kezében szorongatott valamit. Most már végképp meg voltam győződve, hogy utánunk jött a szelleme, s úgy megijedtem, hogy tátva maradt a szám is, de ahogy megszólalt, s a bajuszán rándított egyet, rájöttem, hogy ő maga áll előttem. „Márka, lelkem, ne ijedj meg, sze’ én vagyok, nem

haltam meg az éjjen” – mondta huncut mosollyal a bajusza alatt, miközben lehajolt nagyanyámat élesztgetni. „Hozzál egy kicsi vizet, Antika fiam, spriccoljuk le.” „István! Itt vagy-e, vagy túl mentél már?” – kérdezte nagyanyám bizonytalanul, reszketős hangon, ahogy a szellemeket szokta szólítani, mikor magához tért. „Itt vagyok, Márka, én vagyok igaziból” – bizonygatta nagy szelíden. „Hát mi bajod volt, István, hogy egész éjjel múltál ki a világból, s mondattad velem a rózsafüzért, a franc egye meg a pofádot” – tápázkodott fel mérgesen nagyanyám fektéből az udvaron. „Fáradt voltam, lelkem, elment az erőm, béhoztam a nagy szekér szénát az este, fel es hánytam egyedül a hiúba. Mondtam Bertának, vacsora se kell, éppen az ágyat érjem el, me’ ebbe a helybe meghalok a fáradtságtól, érzem, hogy a lelkem száll ki belőlem, úgy odavagyok. Te tudod, milyen Berta, készpénznek vette, hogy várom a kasszást, s már riasztott titeket. De milyen szépen imádkoztatok, Márka, lelkem, a Jóisten fizesse meg, me’ én úgy kipihentem magamot a rózsafüzérekbe, rendszeren jött vissza az erőm, s most olyan friss vagyok, mintha ma születtem volna. Csak az a baj, hogy Berta is megijedt, mikor reggel kiállítottam az udvarba. Ő éppen a majorságot etette, s közben lógatta az orrát, szepegett magában nagy szomorúan, de mikor meglátott, ’jedtiben úgy hozzám vágta a tyúkók itatóját, hogy majd bétörte a fejemet, ne” – mutatta a fején a horzsolást. „Visszahoztam az ötven fillért, amit a szememre tettél – nyújtotta át a pénzt, amit a markában szorongatott –, még jó lehet másoknak. Ne haragudj, Márka, nem volt szándékomban becsapni titeket, de olyan fáradt voltam, hogy mozdulni se tudtam az ágyban.” „Járjál békével, Estány” – mondta nagyanyám csúfondárosan, félig bosszankodva, félig szégyellve az esetet, s a filléreket visszatette a helyükre, az éjjeliszekrényke fiókjába.

Többet nem is beszélünk erről, láttam, hogy becsapottnak érzi magát, de azért hozzátette, mikor ketten maradtunk: „Látod-e, fiam, milyen ereje van az imádságnak, a halálból is visszatérít az élők sorába, ha nagy a hited, szeret a Jóisten, s jól is imádkoznak érted.” Megértő arcot vágtam, bólintottam is, ám erre a nagy ijedtségre még kértem egy csészével a finom Franck kávéból, s a mézes-vajasból is egy szeletet.